

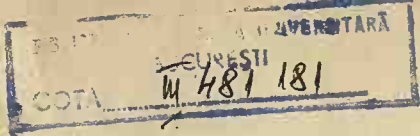
VALSAN G

G. VÂLSAN

III 26978

BASARABIA

CLUJ,
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „ARDEALUL”
1924.

1334/05

III 26.978

B.C.U. București

C200510829

B189016

Basarabia

La Viena, în numele unui nobil principiu modern, al autodeterminării, reprezentanții Rusiei nouă au cerut ca România să se retragă din Basarabia, „care nu a aparținut niciodată României“. Faptele incontestabile istorice sunt „versiuni“ „false și tendențioase“. Comunitatea de trecut, de limbă și de cultură, cele mai intime sentimente de solidaritate națională, marea majoritate a populației care se declară „moldovană“ — chiar când e plină încă de spaima trecutului apropiat și de frica viitorului, — toate acestea sunt amănunte nedemne de amintit. Însăși voința poporului și hotărârile lui repetate, în singurele forme posibile de garanție a libertății, sunt tăgăduite violent și provocator. Sovietele vor ca România să părăsească Basarabia, pe care foștii Țari ar fi luat-o de la Turci, și apoi această țară să se pronunțe încă odată prin plebiscit, asupra soartei sale.

Acest fel de procedare va da de gândit nu numai Românilor, direct atacați. După o experiență seculară, lumea modernă a ajuns la convingerea că, alături de plebiscit, al cărui rezultat poate fi ușor contestat — și în totdeauna a fost de cei cărora nu le convenea acest rezultat, — există alte criterii de apreciere a dreptății popoarelor, mai puțin superficiale, mai complexe și mai permanente, fiindcă la valorificarea lor au contribuit nu o epocă și un grup de personalități, ci serii întregi de generații, forțarea continuă a unui popor, precum și însăși colaborarea poporului cu pământul pe care trăește.

Un popor nu e numai o minoritate de conducători, oricât de reprezentativă, nici numai o hotărîre de o zi a unei generații. El e mai cu seamă voința și aspirațiile unui șir de generații. E voința *permanentă* „plebiscitul de toate zilele“ — cum l-a numit Renan — într'un timp îndelungat, într'un număr cât mai mare de cazuri și liberat de spaima amenințărilor. Dar nu numai atât e un popor. Fiindcă o educație forțată de desnaționalizare, ademenirea prin foloase materiale sau stări sociale, după câtvă timp pot altera unele pături sociale, care devin elemente hibride, de contact și de amortizare a ciocnirilor naționale, până sunt sau recâștigate sau eliminate de conștiința națională. În noțiunea de

popor intră și considerarea trecutului și viitorului, căci fapta făcută în numele poporului leagă cinstea strămoșilor și condiționează soarta urmașilor. Un popor e chiar și pământul, care oricât ne apare de pasiv și de mut, își are rosturile lui, iar prin silința și munca de veacuri a oamenilor, își capătă un fel de personalitate superioară și devine un colaborator al popoarelor care l-au prețuit, l-au iubit și l-au pus în valoare.

Cel mai teribil războiu pe care l-a văzut globul, care a devastat regiuni de înaltă civilizație și a secerat milioane de forțe tinere și luminate, a adus consacrară definitivă a acestor principii și aplicarea lor. Nu se pot călca în picioare neamurile și drepturile lor. De aceea chestiunea Basarabiei nu este numai o problemă româno-sovietică. Prin dibăcia reprezentanților Moscovei, ea capătă o amploare europeană, și de felul cum se va rezolvi depinde poate dacă Istoria va începe un nou capitol la epoca năvălirilor barbare.

Nu vom fi singuri. Sufletul atâtor neamuri e alături de noi. Datoria noastră e însă de a arăta clar dreptatea noastră, fără exagerare dar și fără slăbiciune.

*

Problema geografică e prea complexă ca să se poată trata în câteva pagini. Voi fi nevoit să mă mărginesc la linii largi și să insist numai asupra părților pe care le pun în lumină împrejurările actuale.

Basarabia e o provincie destul de armonios alcătuită, cu câmpii stepice în Sud — ținutul Bugeacului — cu o regiune având aspect de coline și relativ împădurită în centru — ținutul Codrilor — și cu un podiș destul de înalt și aproape complet despădurit în Nord — ținuturile Bălților și Hotinului. Avuția de seamă e agricolă; în primul rând cerealele, apoi podgoriile de vii și pometuri, iar după acestea vin celelalte izvoare de bogăție: vitele, pescuitul în Dunăre și în Mare, cariere de piatră, de gips, de var, de fosforite pentru îngrășăminte, etc.

Cu aceste bogății Basarabia nu e mai bogată decât Rusia meridională, cu toate că are unele elemente care lipsesc acesteia: viile și pometurile — și care o apropie mai mult de restul Moldovei.

Deslipirea Basarabiei nu aduce deci o lovitură gravă intereselor economice ale Rusiei. Ca suprafață, Basarabia e a 561-a parte din vechiul imperiu al Țarilor. Ca populație a 40-a parte. Ca avuție va influența cel mult în oarecare măsură traficul portului Odesa, căruia îi rămâne ca Hinterland toate stepele sudice.

Ce înseamnă din aceste privințe Basarabia pentru România? Ea reprezintă ca suprafață aproape a 6-a parte din România actuală și ceva peste a 6-a parte din populația regatului. Ca avuție în cereale, ea compensează fericit lipsurile Transilvaniei, iar îngrășămintele sale vor

fi de folos pământurilor sărace din restul țării. În schimb, Basarabia are și ea nevoie îndeosebi de lemnul și petrolul regiunilor carpatice. Celelalte avuții basarabene în genere nu lipsesc restului României.

În acest loc se cuvine să se mai amintească un lucru. Din timpuri preistorice, curențele mari de circulație a avuțiilor, în aceste ținuturi nu s'au îndreptat în direcția Est-Vest, ci Nord-Vest—Sud-Est, în legătură cu istmul Baltica—Marea Neagră, pe linia de contact a două vaste unități: regiunea carpatică și regiunea câmpiilor păduroase sau stepice, fiecare cu avuții deosebite, dealungul fluviilor Vistula—Nistru. În sensul acestui drum vechiu, care de la Lemberg cobora în basinul Prutului și Nistrului, spre Chilia, Cetatea-Albă și Caffa, s'a orientat de la început și principatul Moldovei. — Și în această privință, Basarabia se arată mai legată de restul Moldovei decât de Rusia.

Aceasta e situația Basarabiei față de România și de Rusia. E în realitate o regiune de tranziție, având și caracterele restului Moldovei și caracterele sudului Rusiei. În nici un caz nu are elementele unei țări care ar putea trăi de sine stătătoare, ci elementele unei provincii bogate, care va putea prospera numai făcând parte dintr'un organism mai mare și mai complet. Neluând în seamă nici o altă considerație, în interesul Basarabenilor, care ar putea fi acest organism? Vasta Rusie, pentru care Basarabia e ca degetul cel mic, sau România, pentru care Basarabia e ca un membru important? Ce ar fi de ales: pădurile și petrolul rusesc depărtate cu mii de km, sau pădurile și petrolul românesc care se află la 100 km distanță? Economisți exclusivi să judece și să răspundă.

Și de Rusia meridională și de restul Moldovei, Basarabia e despărțită prin două cursuri de apă. Râurile pot fi hotare, dar și linii de legătură. În orice caz nimeni nu va putea contesta că mai curând Nistrul e un hotar decât Prutul. Valea Nistrului, cu apă multă, în Nord e adâncă și cotită ca o tranșee, în Sud, de la Tighina, e foarte largă și mlăștinoasă. De când avem date istorice mai precise, adică de la întemeierea voivodatului Moldovei, Nistrul apare ca hotar, și ce e mai interesant, ca hotar *întărit* contra Răsăritului. La gură se afla de mult Cetatea Albă, iar în Nord unul din întâii Voevozi ai Moldovei, ridică cetatea Hotinului la un vechiu vad de trecere¹. De când s'a născut un stat în aceste ținuturi, el și-a căutat sprijinul său firesc nu pe linia Prutului, ci deoparte pe Carpați, de altă parte pe Nistru și apoi pe Mare. — Prutul, cu ape mai puține, imită înfățișarea Nistrului, dar cotiturile sunt mici și valea lui nu se poate numi o piedecă. În cursul superior e o linie de atracție pentru satele care se înșiră pe un mal și

¹ I. Nistor, *Istoria Basarabiei*, Cernăuți, 1923, p. 34.

pe altul ca și la Siret sau la Olt. Dealtminteri în trecut nimeni nu s'a gândit să socotească Prutul drept un hotar. Basarabia nici nu avea nume propriu. Eră tot Moldova, care se împărția în Țara de sus și Țara de jos, despărțite prin o linie care tăia deacurmezișul Prutul. Vechile împărțiri religioase, nici ele nu țineau seama de Prut, iar „ținuturile“ districtele, cum se vede pe cea mai veche hartă românească, a lui Cantemir (tipărită în 1737), se întindeau și pe un mal și pe altul al Prutului. Astfel orașul actual Bălți, — se află în ținutul Iașilor. Stănilești, unde s'a hotărit soarta tronului lui Cantemir, deși e dincoace de Prut, cădea în județul basarabean al Lăpușnei, iar ținutul Fălciului înainta în mijlocul Basarabiei până la apa Cogălnicului. Mai târziu, cu puțin înainte de 1812, harțile arată și ținuturile Covurului și Botoșani trecând Prutul.

„Basarabia“ e o numire recentă ca și Bucovina. În sec. XIV și XV, domnii Țării românești, Basarabii, stăpâneau Chilia și, după ei, Turcii au numit ținutul din jurul Chilieii, Basarabia. Numai Rușii la 1812, au întins această numire la tot pământul dintre Prut și Nistru, neștiind ce alt nume să-i dea.

Deci și în această privință, dacă e de stabilit un hotar acesta e mai curând Nistrul decât Prutul. — Și e bine să fie numai Nistrul, din alte motive. Mutarea unui hotar nu e un fapt fără urmări. Colosul rusesc apăsând cu genunchiul la Reni, pe linia Prutului și a Dunării, nu înseamnă numai împingerea hotarului cu vre-o 60 km mai la Sud și adăogarea unui minuscul apendice la imperiul rusesc. Inseamnă mai întâiu descoperirea României pe toată linia Prutului, care nu se poate apăra. Vechiul Regat, în cazul unui războiu cu Rusia, eră nevoit să prevadă părăsirea întregii Moldove și retragerea pe linia de forturi Focșani—Nămolosa—Galați. În România actuală ar însemna și posibilitatea părăsirii Bucovinei și amenințarea directă a Dobrogei, care poate fi invadată ușor din Nord, cum a mai fost de atâtea ori. Rusia la Reni înseamnă paralizarea unui punct vital al României, căci aci e răscrucea celor mai însemnate ape — cotul Dunării și confluența Siretului și Prutului, aci e zona porturilor fluvio-marine Galați—Brăila, deci punctul esențial de contact al României cu restul lumii. — Nu înseamnă numai atât, și aceasta o spun pentru cei ce n'ar fi prea supărați de necazurile noastre. Mai înseamnă înlănțuirea întregului basin dunărean, care se poate așa de ușor domina și închide pe porțiunea Reni—Ismail. Și Dunărea, precum se știe, este și mai ales va fi artera fluvială de comerț a Europei centrale până în preajma Rinului. — Mai înseamnă întinderea sferei de dominațiune rusească asupra întregii peninsule Balcanice și reînvierea pretențiilor asupra Strâmpătorilor și Mediteranei orientale. — Tot centrul și Sud-

Estul Europei depind de situația la gurile Dunării. România cu scutul Basarabiei e singurul stat care formează bloc și poate împiedeca expansiunea rusă și urmările ei. România, oricât de puternică, stăpânind gurile Dunării, nu poate fi o primejdie pentru nici unul din statele vecine, căci în această parte există un echilibru de forțe naționale. Rusia la gurile Dunării înseamnă ruperea acestui echilibru, prin apăsarea unei forțe nu de ordin național, ci de ordin continental. Oricâte măsuri de precauțiune s'ar lua, se poate garanta o siguranță în astfel de condițiuni?

Se poate vedeă numai din expunerea raporturilor geografice și politice, ce înfățișare are problema și cum schimbarea unui hotar ca al Basarabiei nu este de importanță locală, ci de importanță europeană.

Chiar așa, România nu ar putea invoca drepturi depline asupra Basarabiei dacă nu ar ține seamă de elementul uman. Și în această privință cu greu s'ar putea găsi un drept mai puțin discutabil. Nu există eveniment istoric, nu există constatare etnică, prin care să nu se afirme solidaritatea ținuturilor basarabene cu restul României.

De când avem știri istorice în Basarabia se pomenește de Români. Chiar înainte de întemeierea Moldovei (1356) ei sunt amintiți ca făcând parte din populația Cetății Albe. După 30 de ani de la întemeiere, unul din punctele de sprijin ale Voivodatului este cetatea Hotinului, pe Nistru; după 35 de ani, Voivodul Roman se intitulă „Domn al Moldovei de la munți și până la mare“, iar după 50 de ani, Alexandru cel Bun eră stăpân în Cetatea Albă. Această repede înaintare se făcea în paguba Tătarilor sălbatici, cari, adăpostiți în șesurile Moldovei și Munteniei, au fost un timp îndelungat plaga statelor apropiate cu începuturi de civilizație. Domnii români, treptat și prin lupte necontenite, au alungat definitiv pe acești Tătari peste Nistru și au scăpat Polonia și Ungaria de amenințarea lor directă. Dacă aceste țări au putut prospera și ajunge la o organizație superioară de stat, aceasta se datorește și micilor Voievodate românești, întemeiate pe pământuri smulse de la Tătari și apărate zi de zi, cu nenumărate pierderi de oameni și în paguba dezvoltării lor proprii. Voievodatele române au fost zonele de sacrificiu și de amortizare a ofensivei asiatice împotriva lumii europene. Acesta e iarăș un fapt și nu e rău să fie amintit în clipele când e mai potrivit ca oricând să existe conștiința solidarității europene.

Împotriva Tătarilor cari încercau mereu să revie, țara Moldovei trebuia păzită și întărită. Linia Nistrului nu rămâne apărată numai de cele două cetăți de la capete: Hotin și Cetatea Albă. La jumătatea drumului dintre ele, Ștefan cel Mare ridică cetatea Orheiului, apoi, fiindcă la căderile Niprului se pripășise o adunătură de oșteni ai Cnejilor ruși, Cazacii, cari imitând pe Tătari, încercau năvăliri în Moldova. tot Ștefan

cel Mare ridică în drumul lor cetatea Soroca. La adăpostul liniei Nistrului și acestui șir de cetăți, începe o intensă colonizare moldovenească, pe care o putem urmări destul de aproape chiar din epoca lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare. Se colonizau vitejii biruitori în lupte sau slujbașii care se distingeau prin cinste și vrednicie. Acești „slujitori de pe margină“ „în buza pustiei“ sunt strămoșii răzeșilor basarabeni. Și nu e de prisos să se compare acest fel de colonizare, făcută din cei mai aleși oameni ai Moldovei, cu colonizarea rusească de după 1812, când au fost aduși deavalma în sudul Basarabiei, uneori cu sila, toți băjenarii Bulgari, Găgăuți, Germani, Ruși, Cazaci și Țigani.

În spatele acestor păzitori de margine se continuă colonizarea. Regiunea Codrilor, apărută de păduri, mai bogată și mai bine udată, semănând atât de mult cu a colinelor moldovene, capătă din aceste vechi timpuri o populație curat moldovenească. Dar colonizarea se întindea și în Nordul Basarabiei, chiar în zona ocupată acum de Ruteni.

Aceasta e prima fază din istoria Basarabiei. Ea nu e decât o fază din istoria Moldovei, și se distinge prin două fapte însemnate: întărirea liniei Nistrului, hotarul natural al Moldovei spre Răsărit, și colonizarea românească, admirabilă prin stăruință și prin calitate. Prin această colonizare, pământul Basarabiei iese din sălbătăcie și scapă întâia oară în istorie, de cetele nomazilor, spre a deveni o țară agricolă și statornică. Mult timp stepele de dincolo de Nistru rămân un ținut de rătăcire, pe când în Basarabia, la adăpostul cetăților, se întărește o viață de rânduală și de relativ belșug, cu sate numeroase, cu biserici și mănăstiri, cu ogoare, cu priseci și cu grădini, cu mori, cu turme de cai și de vite, cu drumuri umblate, pe care călătorul străin se simte în siguranță. Acesta e un fapt de cultură care nu poate fi trecut cu vederea. El e îndeplinit de Români.

Faza a doua începe cu căderea Chilieii și Cetății Albe sub Turci (1484). Se cunosc peripețiile dureroase ale acestei epoci, începând cu zbaterea disperată și inutilă a lui Ștefan cel Mare, care cu un admirabil simț geografic scria Dogelui Veneției: „Aceste două locuri — Chilia și Cetatea Albă — sunt toată Moldova, aceste două cetăți sunt un zid pentru Țara Ungurească și Țara Leșească“. Nici unul din vecini nu s'a mișcat. Cetățile au căzut. S'au întemeiat „raialele“, mărite și înmulțite ca să poată suge cât mai mult din puterea Moldovei. A urmat ocuparea vadului Tighinei și întemeierea prin Turci a cetății Bender, apoi, mult mai târziu, și stăpânirea cetății Hotinului. Moldova eră paralizată, dar nu fără împotrivire. Respectuoși ai vitejiei arătate, Turci cer numai suveranitatea și tributul țărilor românești, ceva ce nu s'a întâmplat nici cu Serbia, nici cu Bulgaria, nici chiar cu glorioasa Ungarie, care ajung:

paşalâcuri. Dar strânsă între raiale, ca şi Ţara românească, Moldova decade, şi când în Răsărit se ridică puterea proaspătă a lui Petru cel Mare, D. Cantemir, abia urcat în scaun, nu ezită să treacă de partea Rusiei şi să-şi piardă tronul, numai ca să scape ţara de apăsarea turcească.

Acesta e primul contact, fără rezultate fericite, cu noul stat rusesc.

În tot acest timp de nenorociri, opera românească, odată începută, îşi urmează impulsul dat de întemeietori. Basarabia, chiar ciuntită face parte din Moldova. Încep a se popula stepele cele mai neprielnice, din ţinutul Bălţilor. Românii trec Nistrul, în regiunea de păduri a Ucrainei, până spre Nipru, întemeind sate şi desfundând ţărini. Unul din Voevozii români e numit chiar Hatman al Ucrainei. Un front de păzitori de margină se formează acum spre Turci, în codrii Lăpuşnei şi Tigheciului. Iată cum îi caracterizează Cantemir: „Cinci Tătari de Crâm fac mai mult decât zece de Bugeac, şi cinci Moldoveni mai mult decât zece Tătari de Crâm; dar cinci Codreni (aşa se numesc Tighecianii din Moldova) bat zece Moldovenii“. E o caracteristică permanentă pentru Basarabeni din trecut de a fi viteji, mândri şi independenţi până la răscoală¹. Ea se explică prin selecţiunea şi rostul acestei populaţii de a lupta neconţenit contra păgânilor.

În această epocă veche, chiar ţinutul raialelor din Sud avea o populaţie românească, pe lângă cea turcească şi tătarească. Ciobani transilvăneni căutau aci păşunile stepei, agricultori munteni şi moldoveni veniau şi întemeiau sate, ademeniţi de Turcii care aveau nevoie de braţe de muncă. Harta lui Cantemir arată Bugeacul plin de sate româneşti cu unele numiri atât de frumoase: Pelini, Cisereni, Greceni, Văleni, Brânza, Bubuioci, Giurgiuleşti, Cepeni, Petriceni, Malurile, Plop, Pereni, Deochi, Haidareşti, Lebezeni, Bălăceni, Andeii, Albina, Săleuţa, Gangur. Tătarii nomazi nu au lăsat din satele lor de corturi nici o urmă stabilă pe acest pământ. Chiar capitala Hanului lor, Căuşani, după nume se arată ca o aşezare românească, a unui strămoş, Căuş, pe care dl Iorga îl găseşte în documentele vechi.

După o sută de ani de lupte duse pe pământul Basarabiei şi Dobrogei, atât de des pustiite, Ruşii izbutesc să smulgă Basarabia. Imprejurările sunt ştiute. Ele nu sunt nici spre lauda vitejiei ruseşti, nici spre lauda deşteptăciunii turceşti. S'a târguit pământul unei ţări care nu bănuia ce se întâmplă şi nici nu putea protesta. În sfârşit peste

¹ De la sfârşitul sec. XVI au pretenţia de a interveni în alegerea şi scoaterea Domnilor. Proverbul „Vodă da şi Hâncu ba“ are temeiul istoric. La 1671 boerul basarabean Hâncu ridică pe vitejii Orheiului şi Lăpuşnei împotriva lui Duca Vodă, care se închide în palatul său din Iaşi şi nu scapă decât cu ajutorul Turcilor. Răscoale basarabene destul de serioase au avut loc chiar sub regimul rusesc.

jumătate din Moldova intră în brațele sfintei împărății. Momentul nu a fost de bucurie; „ceasurile acelea au fost de plângeri un timp de neuitat; pentru că poporul cu cârdul, ca turmele de oi, încinsese toată marginea Prutului, de la un capăt la altul, mergând și venind de prin sate și de prin târguri săptămâni încheiate, cu luarea de ziua bună, de la frați și dela rudenii” (Manolache Drăghici). Peste 30.000 săteni trecură Prutul spre a rămâne în Moldova. Totuși prima statistică rusă din 1816 găsește în Basarabia 96.526 familii, din care 83.848 sunt Români, deci 86%¹.

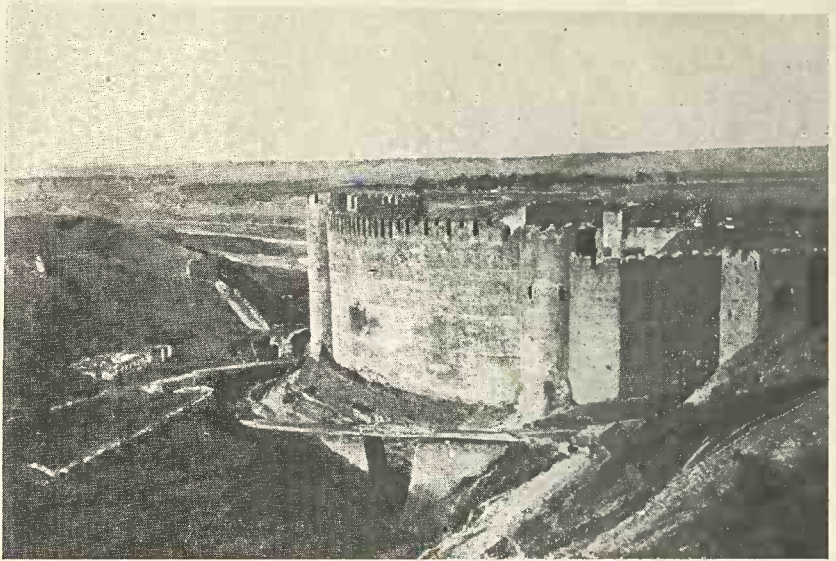
Ce aduc nou și *bun* Rușii în Basarabia? Căci numai pe rezultatele *bune* ale acestei experiențe de peste o sută de ani ar putea ridica un drept moștenitorii de azi ai imperiului, care a câștigat Basarabia la 1812 fără o picătură de sânge, în urma unui târg făcut cu Turcii asupra unei țări străine.

Pentru Rusia, Basarabia a fost o colonie, prețuită numai fiindcă punea imperiul în contact cu Dunărea și dădea prestigiu politic asupra Peninsulei Balcanice și Europei centrale. Din pur interes strategic s'au construit 945 km de cale ferată, care în bună parte nu corespund trebuințelor locale. Tot din nevoi militare s'a încercat canalizarea brațului Chilia. Șosele nu s'au pietruit de cât pe 200 km. Basarabia e o țară fără drumuri. Sporirea populației basarabene nu e un merit decât cu restricții. Sporul proporțional nu e mai mare decât în Bucovina, Moldova și Dobrogea. Rușii au colonizat stepele din Sud cu elemente amestecate, au ajutat dezvoltarea câtorva orașe și în deosebi a Chișinăului tot prin înstrăinare etnică. În schimb au desrădăcinat o parte din vechea populație moldovenească pe care au aruncat-o lângă Caucaz sau dincolo de Caspica.

Economicește Basarabia s'a dezvoltat prin însăși creșterea densității de populație. Viața industrială și comercială e rudimentară. Afară de câteva școli agricole și instituții, afară de încurajarea culturii viei și pometurilor, cari lipseau restului imperiului, Statul nu a dat nici un alt sprijin.

Mai interesantă e opera culturală rusească. Cât timp s'a nădărdit în eucerirea restului Moldovei și Munteniei, s'a arătat oare care solici-tudine pentru legislația, obiceiurile, instituțiile religioase și limba moldo-

¹ Adică aproximativ: 482.630 locuitori, din care 419.240 Români. La 1856 populația Basarabiei era de 990.000 locuitori din care 736.000 Români: deci 74%. La 1897, statistica făcută după „limba uzuală” dă 1.935.412 și numai 1.092.000 Români, deci 56%. Pentru jubileul anexării din 1912 trebuia ca Românii să nu mai fie în majoritate. De aceea statistica oficială arată o populație de 2.496.054 locuitori, din care Români numai 48%. Impotriva acestor statistic au protestat chiar Miniștrii Țarului (Durnovo, Casso). Statistica provizorie românească din 1918 a dat 2.725.000 locuitori, din care Români 1.800.000, adică 66,5%. Suprafața fiind 45.630 kmp, densitatea actuală a populației în Basarabia vine la aproape 60 loc. pe kmp.

Inst. Géogr. Cluj (Em. de Martonne).

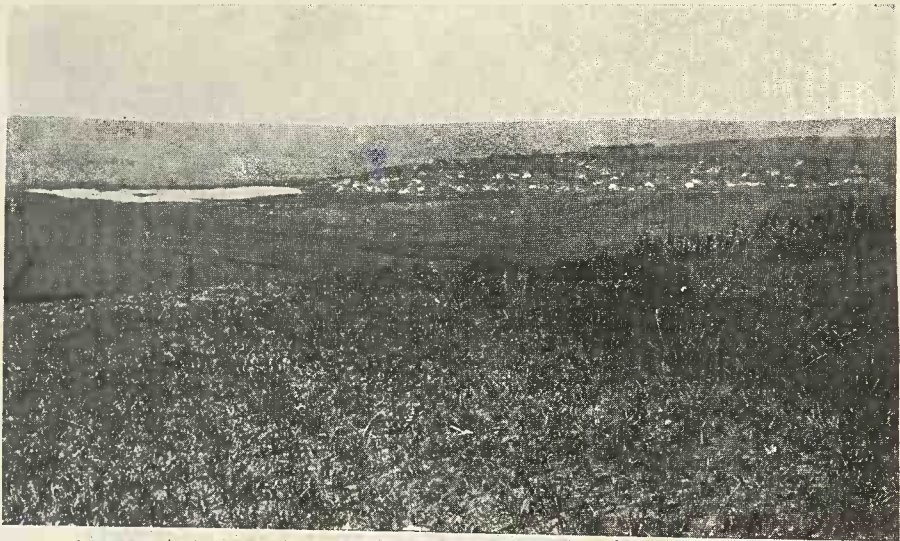
CITADELLE DE HOTIN.

Inst. Géogr. Cluj (R. Vuia).

PAYSANS ROUMAINS DE MĂLINEȘTI (DISTR. HOTIN).

Inst. Géogr. Cluj (Em. de Martonne).

VILLAGE DANS LA STEPPE DU NORD DE LA BESSARABIE.

Inst. Géogr. Cluj (Em. de Martonne).

IZVORU, VILLAGE ROUMAIN DANS LA STEPPE DE BĂLȚI.

Inst. Géogr. Cluj (Em. de Martonne).

LE DNIESTER AU DESSUS DE PERCĂUȚI.

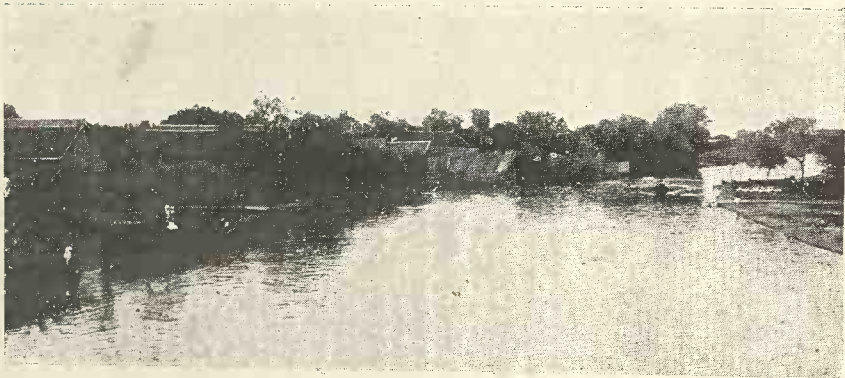
Inst. Géogr. Cluj (Em. de Martonne).

SOROCA ET LE DNIESTER, VU VERS L'AMONT.

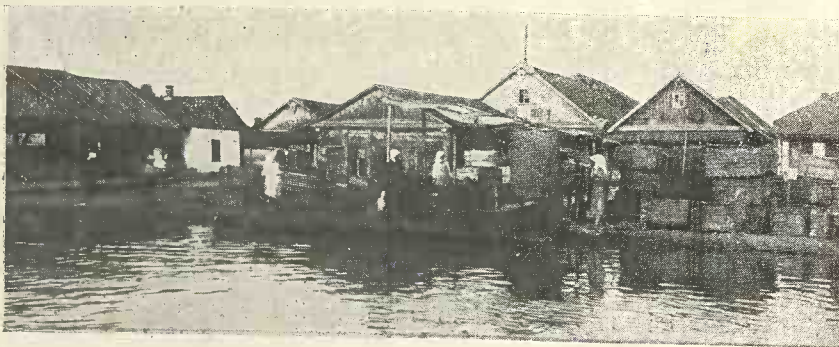
Inst. Géogr. Cluj (Em. de Martonne).

VILLAGE DE DUMBRĂVENI.

Inst. Géogr. Cluj (I. Rodeanu).

UNE PETITE VENISE: UN VILLAGE DE PÊCHEURS, VĂLCOV.

Inst. Géogr. Cluj (I. Rodeanu).

MAISONS DE PÊCHEURS A VĂLCOV.

venească. Indată ce s'a văzut că principatele au viață resistantă și că o revendicare viitoare e posibilă, a urmat represiunea brutală și batjocorirea oricărei manifestări naționale chiar inofensive. Câștigarea, prin situații, a unei mari părți din boeri, rusificarea, prin școli, a păturii orășenești, împiedecarea oricărui avânt de cultură superioară românească, părăsirea în întunec deplin a țărânilor — care până de curând nu știa carte de cât în proporție de 10% — acesta e rezultatul activității culturale rusești. Neluată în seamă, masa populară a rămas neclintită timp de o sută de ani în anticele sale obiceiuri, în portul său curat moldovenesc, în limba sa care ne pare aproape arhaică. Nici chiar biserica nu a putut altera ființa etnică a țaranului. Deși foarte credincios și ascultător de preoți, deși cartea sfântă românească a fost adunată și arsă timp de șapte ani în sobele arhiepiscopatului din Chișinău, deși preoți români, chiar octogenari, au fost exilați sau înlocuiți cu Ruși și rusificați, țaranul a rămas atât de legat de graiul românesc, încât s'a întâmplat cazul că un popă rus să citească în locul Evangheliei versuri dintr'un poet ucrainian Taras Sevcenko, fără ca mulțimea să bănuiască această infamă glumă!

De această calitate a fost cultura rusească în Basarabia: Se poate înțelege cu ce suflet a primit populația acestei provincii știrea desmembrării imperiului rus și dacă unirea cu România a fost sinceră sau forțată.

G. Vălsan.

¹ N. Iorga, *La vérité sur le passé et le présent de la Bessarabie*. Bucarest—Paris, 1922, p. 64.

Der Kampf der Siebenbürger Sachsen für ihr Recht.

Durch die Geschichte der Siebenbürger Sachsen zieht sich wie ein roter Faden der Kampf um das Recht. Dieser Kampf ging nicht zu allen Zeiten um das Gleiche — und zuletzt war sein Ziel doch die Erhaltung des Volkes in seiner Eigenart.

Es lohnt die Mühe, diesen Kämpfen näher ins Auge zu sehen.

Die Sachsen sind nach Siebenbürgen vom ungarischen König Geisa II (1141—1161) auf bestimmte Rechte hereingerufen worden. Die „Freiheit“, „auf die sie von Geisa berufen worden sind“ — wie der Andreanische Freibrief 1224 es ausdrückt, — umfasste nach diesem Freibrief, der jene Freiheiten nach gewissen Richtungen hin vermehrte: unmittelbare Unterstellung unter die Krone, persönliche Freiheit mit völligem Eigentum an Grund und Boden, eigene Gerichtsbarkeit, freie Beamten- und Pfarrerswahl, eigenes geschlossenes Territorium.

Auf dieser Grundlage erwuchs die politische „sächsische Nation“ und wurde der dritte Landstand, der auf den siebenbürgischen Landtagen neben den beiden ungarischen Ständen — dem Adel und den Seklern — als deutscher Landstand galt, dessen Zustimmung zu allen Gesetzen notwendig war wie die der beiden andern Stände.

Diesen Rechtsstand, der eben mithalf, das sächsische Volk als Volkspersönlichkeit in seiner Eigenart — von Anfang an deutsch, nach der Reformation damit zusammenfallend evangelisch — zu erhalten, galt es festzuhalten, gegen alle Angriffe zu verteidigen, und mit ihm und durch ihn dem Volk die Zukunft zu sichern.

Die Angriffe richteten sich nicht immer gegen den gleichen Punkt, so musste die Abwehr darnach sich einrichten.

In den ersten Jahrhunderten galt es vor allem, das geschlossene Territorium zu erhalten, dem mehr als einmal Gefahr drohte, einmal wurde Mühlbach (1464), dann Bistritz (1453) davon bedroht, unter fremde Gewalt zu kommen.

RÉSUMÉS.

La Bessarabie.

Le sort d'un peuple ne peut pas être décidé par un plébiscite d'un jour et d'une génération, plus ou moins influencé par des pressions. Le plébiscite de tous les jours, selon le mot de Renan, c'est la volonté permanente, les aspirations d'une chaîne entière de générations, car, dans la notion de peuple, il faut faire entrer le souvenir du passé et la préoccupation de l'avenir. La terre elle-même, passive et muette, acquiert, grâce aux efforts des hommes qui l'ont fécondée pendant des siècles, une sorte de personnalité.

La Bessarabie, avec ses plaines steppiques du sud, ses collines et ses forêts du centre, son plateau déboisé du nord, ses richesses en céréales, vignobles, arbres fruitiers, carrières de pierre, de phosphate, est une région de transition, qui ne peut être un pays indépendant, se suffisant à lui-même, mais seulement une province, capable de se développer à condition d'être rattachée à un état plus vaste. Pour plusieurs raisons, celui-ci doit être la Roumanie, et non la Russie. Les productions de la Bessarabie, vins et fruits mis à part, sont identiques à celles de la Russie méridionale; au contraire, la Roumanie a besoin des céréales et des engrais de Bessarabie, de même que celle-ci réclame le bois et le pétrole des Carpathes voisins. La Bessarabie est peu de chose pour la Russie: elle ne représente que la 561e partie de sa superficie, et la 40e partie de sa population; elle est au contraire une province importante pour la Roumanie, représentant le sixième de la superficie et de la population totales du pays.

Depuis les temps préhistoriques, il y a eu une circulation intense dans la direction N. O.—S. E. entre la Mer Baltique et la Mer Noire, sur la lisière des Carpathes. Au Moyen-Age, la voie principale passait par Lemberg, Chilia, Cetatea-Alba, et Caffa, par la Moldavie et la Bessarabie. C'est dans cette direction que s'est étendue la principauté de Moldavie. La reconstitution de la Pologne et l'union de la Bessarabie à la Roumanie vont faire revivre ce courant de circulation.

Le Dniester est un fleuve-frontière, et dès le Moyen-Age les Roumains l'avaient fortifié contre les peuples nomades (Tartares et Cosaques). Le Pruth n'a jamais constitué une frontière, même pour l'ancien état Moldave, ni administrative, ni religieuse. Le nom actuel de Bessarabie a été donné à la contrée par les Russes en 1812. Auparavant, ce nom ne désignait qu'une petite région autour de la ville de Chilia, dominée jadis par les Bassarab, souverains de Valachie.

L'histoire ancienne de la Bessarabie ignore les Russes. L'empire russe n'a atteint le Dniester qu'au XVIIIe siècle. La présence des Roumains à Cetate-Alba est attestée avant la fondation de la principauté de Moldavie. Celle-ci, à la fin du XIVe siècle, s'étendait jusqu'au Dniester, les Tartares ayant été, au prix de luttes longues et acharnées, rejetés au-delà du fleuve. Depuis des siècles la Bessarabie a été colonisée par les éléments roumains les plus vigoureux, qui défendaient la frontière du pays. C'est grâce à cette défense que la Pologne et la Hongrie ont eu la paix qui leur a permis de prendre le développement de grands pays. Tandis que les steppes russes restaient sauvages, la vie s'organisait en Bessarabie; on y trouvait des couvents et des églises, des jardins, des champs, des ruchers, des troupeaux, des routes, des villes. Cette civilisation est due exclusivement aux Roumains.

Les Turcs ont occupé une partie de la Bessarabie, mais ils reconurent à la Moldavie la possession du reste. Celle-ci fut un état seulement tributaire de l'empire ottoman, au lieu que la Serbie, la Bulgarie, et même la Hongrie furent réduites à l'état de provinces turques. Quand, en 1812, sans combat, les Turcs cédèrent la Bessarabie entière, ils commirent une action que rien ne pouvait justifier, et trafiquèrent d'un pays qui ne leur appartenait pas, mais ne pouvait protester. Trente mille paysans quittèrent la contrée donnée aux Russes. Pourtant, la première statistique russe, qui remonte à 1816, signale en Bessarabie 96.526 familles, dont 83.848 roumaines (86%). Les Russes rejetèrent dans le Caucase et au-delà de la Mer Caspienne une partie de la population roumaine, et amenèrent dans le pays des colons sans aucun lien de race: (Bulgares, Allemands, Russes, Cosaques, Tsiganes etc.). Puis vint une série de persécutions systématiques: on brûlait les livres roumains, on envoyait les prêtres roumains en exil. Malgré tout, en 1856, les Roumains formaient encore 74% de la population. La statistique faite en 1897 d'après la „langue usuelle“ en signale encore 56%. Comme il fallait, au moment où on allait célébrer l'annexion, faire croire que les Roumains étaient une minorité, la statistique officielle les réduit à 48% de la population, mais en se servant de procédés si arbitraires que même des ministres du tzar, comme Dournowo et Casso, protestèrent. Les statistiques provisoires de 1918 donnent pour la Bessarabie un chiffre de 1.810.000 Roumains, c'est à dire 67% du nombre des habitants. 10% d'entre eux seulement savent lire. La Russie traitait en effet ce pays en colonie. Les voies ferrées (945 Km.) sont établies uniquement au point de vue stratégique. Pour les besoins d'une population qui avait conservé ses coutumes et sa langue, qui la première avait civilisé la Bessarabie, c'est à peine si en 100 ans on construisit 200 km. de grandes routes empierrées.

Depuis la fin de la guerre, le Dniester est redevenu une frontière. Reculer cette frontière jusqu'au Pruth, ce serait d'abord découvrir la Roumanie jusqu'aux Carpathes et paralyser un de ses centres vitaux: le croisement des fleuves les plus importants, Danube, Pruth, Siret, et la zone des grands ports fluviaux-maritimes, Galați et Brăila. Mais ce serait surtout, puisque le Danube est l'artère commerciale de l'Europe centrale, permettre à la Russie d'étendre sa sphère de domination sur toute la Péninsule balcanique, et réveiller ses prétentions sur les Détroits et la Méditerranée orientale. L'union de la Bessarabie à la Roumanie est donc une garantie de paix pour l'Europe entière.

